

TIETEEN YHTEISÖN FUNKTIONAALISISTA PERUSONGELMISTA SOSIAALITIETEISSÄ

Veronica Stolte Heiskanen

Useissa yhteiskuntatieteissä, mm. sosiologiassa ja valtio-opissa, on alkuun tehty jokseenkin selvä ero soveltavan tutkimuksen ja perustutkimuksen välillä. Edellisen katsottiin pyrkivän vaikuttamaan käytännön päätöksiin («parantamaan olemassaolevia oloja») ja jälkimmäisen taasen karuttavan ja systematisoivan tietoa, — jolla pitkällä tähtäimellä kyllä katsottiin olevan myös käytännöllisiä seurauksia. Viime vuosikymmeninä myös sosiologit ja valtiotieteilijät ovat — lähinnä taloustieteilijäin jälkiä seuraten — alkaneet yhä lisääntyvässä määrin kiinnittää huomiota ja ottaa osaa ns. *action research*-tutkimukseen, jossa sekä soveltavan että puhtaan tieteen elementit pyritään teoreettisella tasolla yhdistämään.

Kehitys sosiologian ja valtio-opin alueella on helposti ymmärrettävissä yleisen yhteiskunnallisen kehityksen taustaa vastaan. Nämä yhteiskuntatieteet alkoivat vakiinnuttaa asemaansa nykyaikaisina käyttäytymistieteinä ajanjaksona, jolloin yhteiskunnan huomio oli etupäässä taloudellis-teknillisellä sektorilla, eivätkä nämä tieteet kyenneet antamaan paljoakaan apua tämällyypistien tavoitteiden saavuttamiseksi. Nykyaikaisessa teollistuneessa yhteiskunnassa on kuitenkin tultu yhä tietoisemmiksi ei ainoastaan taloudellis-teknillisistä tavoitteista vaan myös niiden saavuttamisen poliittis-organisatorisista ongelmista, ja juuri tämä uusi tietoisuus on tuonut esille sosiologialle ja valtio-opille sopivia käytännöllisiä ongelmia samalla kun nämä tieteet ovat alkaneet saavuttaa tutkimusteknillistä ja metodologista kypsyyttä. Täten on luonnollista, että *action research* on nopeasti syntynyt ja kehittynyt sosiologian ja valtio-opin alueilla ja alkanut myös vaikuttaa näiden tieteiden rakenteellisiin ongelmiin ja tutkimustulosten luonteeseen.

Klassillisessa kirjoituksessaan »*Science and Social Order*» Robert K. Merton toteaa, että tieteellä on neljä institutionaalista peruseriaatetta: yleisyys (*universalism*), yhteisyys (*communism*), puolueettomuus (*disinterestedness*) ja järjestäytynyt skeptisismi (*organized scepticism*).¹ Myös Talcott Parsons päätyy samanlaisiin ajatuksiin tiedemiehen roolista tutkijana ja ammattinsa edustajana mallimuuttujiensa avulla tekemässään analyysissä.² Implisiittisenä otaksamana molemmilla tutkijoilla näyttää olevan, että nämä peruseriaatteet ovat säilyneet suhteellisen muuttumattomina

tieteen kehityksen kaikissa vaiheissa. Kun ajattelemme edellä luonnehdittua kehitystä sosiaalitieteissä, ennen kaikkea sosiologiassa ja valtio-opissa, tällainen muuttumattomuusotaksuma tuntuu kyseenalaiselta tai suorastaan väärältä.

Yhä enemmän ilmenee merkkejä siitä, että sosiologiassa ja valtio-opissa arvovapaat rakenne-funktionaaliset ja sosiaalipsykologiset tutkimusotteet ovat joutuneet puolustuskannalle, ja ne pyritään korvaamaan Comten, Marxin ja Mannheimin katsantokantoja muistuttavalla neopositivismilla. Ennen kaikkea Comten ja Marxin näkemys Janus-kasvoisesta sosiaalitutkimuksesta valtaa alaa: on tehtävä laaja-alaista tutkimustyötä, joka sellaisenaan on myös perustana yhteiskunnan uudelleenorganisoinnille. Nykyään ei kuitenkaan olla tämän sosiaalitutkimuksen kaksoisroolin suhteen niin kylmän objektiivisia, kuin mitä historiallisen kehityksen väistämättömyyteen uskovat Comte ja Marx olivat. Päin vastoin monet Marx-Mannheim linjalla liikkuvat ja C. Wright Millsiä oppi-isänään pitävät nuoret sosiologit ja politiikan tutkijat ovat valmiita pitämään pettureina kaikkia sosiaalitieteilijöitä, jotka haluavat pysyä syrjässä käytännöstä ja pidättäytyvät aktiivisesta osallistumisesta »yhteiskunnan ohjaukseen». Näitten nuorten radikaalien hyökkäysten kohteeksi ovat joutuneet jopa sellaiset metodologit ja abstraktit teoretikot kuin P. Lazarsfeld, Merton ja Parsons.³ Myös vanhempi »sitoutunut» tutkijakaaderi on tullut mukaan uuteen leikkiin aatehistoriaa kaivellen. Niinpä Alvin Couldner on antanut äänensä uudelle suunnalle arvostelemalla arvovapaata sosiologiaa ja pahoittelemalla Max Weberin väärinymmärryksiä ja väärinymmärtämistä tässä kysymyksessä.⁴

Ehkä kaikkein radikaalein yhteiskuntatieteilijäin aseisiinkutsu on löydettävissä tämän vuoden American Sociologist-lehden ensimmäisestä numerosta, jossa yhteiskuntatieteilijöitä syytetään pikkuasioiden parissa näpertelestä samanaikaisesti »kun Hanoi palaa».⁵ Siinä eräs vihainen sosiologi vaatii, että sosiaalitieteilijöille on »loogisesti välttämätöntä» olla soveltamatta vanhaa ajatusta kansalaisen ja tiedemiehen roolien erottamisesta toisistaan, silä »me olemme inhimillisen käyttäytymisen peruspremissien asiantuntijoita, me paremmin kuin ketkään muut voimme parhaimmin arvioida aikaisempia keinoja yrityksiä yleisen hyvinvoinnin nostamiseksi; me ennen kaikkea tiedämme miten uusia mittausmenetelmiä ja -keinoja luodaan ja voidaan käyttää sosiaalisen epäsovun tyytymättömyyden todellisten lähteiden löytämiseksi ja siten voimme vähentää pelkkien oppineiden arvailujen tarvetta.»⁶ Kaiken tämän jälkeen kirjoittaja on edelleen valmis päättelemään, että jokainen sosiaalitieteilijä, joka pyrkii pysymään puolueettomana tutkijana ottamatta kantaa yhteiskunnan tärkeisiin arvokysymyksiin, ei voi olla muuta kuin pelkuri.

Ei ole syytä kieltää, että arvovapauskysymys on edelleen auki, ja jokainen tutkija on oikeutettu omiin mielipiteisiinsä ja kannanottojensa julistamiseen. Se, että keskustelu alenee haukkumatasolle, osoittanee kuitenkin todellisen systemaattisen itsetutkiskelun puutetta ja myös sen tarpeellisuutta sosiaalitieteilijäin keskuudessa. Tämä itsetutkiskelu lienee sitäkin tärkeämpää, kun yhteiskunnassa myös sosiologit ja valtio-oppineet ovat siirtyneet yhä enemmän sanoista tekoihin ja alkaneet todella tuottaa tutkimuksia, joilla on sekä poliittista että yleistä yhteiskuntapoliittista merkitystä. Lyhyenä mutta painavana listana mainittakoon vain seuraavat tutkimukset: Osgood, »Alternative to War and Surrender»,⁷ Etzioni, »Hard Way to Peace»,⁸ Rockin, »The Strategy of Interdependence»,⁹ Pye ja Verba (toim.), »Political Culture and Political Development»,¹⁰ Schramm, »Mass Media and National Development»,¹¹ Dror, »Policymaking»,¹² ja Rileyn ja Schrammin, »The Reds Take a City»¹³ sekä lisäksi lukuisat eri kirjoittajien artikkelit mielipide- ja vaalitutkimuksista puolueiden ja ehdokkaiden apuvälineinä. Näiden tutkimusten tulokset antavat jo esimakua siitä, miten sosiologit ja politiikan tutkijat yhä enemmän pyrkivät alueille, joilla he selvästi voivat vaikuttaa yleiseen poliittiseen toimintaan ja yhteiskuntapolitiikkaan.

Siinä itsetutkiskelussa, johon sosiologeilla ja valtio-oppineilla on syytä action research -suuntaan liittyessään paneutua, on monta särmää ja ongelma-alueita. Niiden selventämiseksi on syytä pyrkiä tarkastelemaan »puhtaan tiedon» ja »soveltavan tiedon» ongelmaa systemaattisesti sellaisen yhtenäisen käsitelmäjärjestelmän puitteissa, joka voi myöhemmin tarjota lähtökohdan Lazarsfeldin ehdottamalle »tieteen hyväksikäytön» yleiselle teorialle.¹⁴ Seuraavassa tarkastelussa käytämme Talcott Parsonsin AGIL-luokittelua.

Parsonsin luokittelun perusajatuksena on, että jokaisen sosiaalisen järjestelmän on täytettävä neljä yleistä funktionaalista ennakoedellytystä (järjestelmän ongelmaa), jotta se voisi ylläpitää toimintojaan ja säilyä itsenäisenä. Nämä ennakoedellytykset ovat: mukauttaminen (adaptation, A), päämäärään johtaminen (goal attainment, G) integraatio I. kiinteyden saavuttaminen (I) ja jatkuvuuden ylläpitäminen (latency, L). Voimme nyt tarkastella tiedettä, nimenomaan juuri sosiaalitieteitä, järjestelmänä, jonka on ratkottava nämä ongelmat, ja keskittyä samalla juuri siihen, miten kysymys tieteellisen tiedon soveltamisesta ja tiedemiesten sitoutumisesta ilmenee näillä ongelma-alueilla.

Parsonsin luokittelun puitteissa voimme lähteä liikkeelle Integraatio-ongelmista, jotka syntyvät, kun jonkin järjestelmän alaosien ja niiden puitteissa toimivien yksilöiden toimintaenergia pyritään suuntaamaan joihinkin päämääriin, joihin alaosat ja niiden yksiköt ovat ainakin jossakin määrin

sitoutuneet. Nämä integraatio-ongelmat koskevat tarkoituksenmukaisten sosiaalisten suhteitten synnyttämistä ja säilyttämistä: a) järjestelmän sisällä, so. yhteiskuntatieteiden muodostamassa yhteisössä, b) järjestelmän ja sen oman »yläjärjestelmän» välillä, meidän tapauksessamme sosiaalitieteitten ja muun yhteiskunnan välillä.

On selvää, ettei yhteiskuntatieteitten sisäisiä tai ulkoisia integraatio-ongelmia ole mitenkään pyritty yhtenäisesti ratkomaan tai säännöstelemään, vaan niissä on vallalla — Mertonin terminologiaa käyttäksämme — selvä sosiologinen ambivalenssi.¹⁶ Jos ajattelemme ongelmaamme, yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen ja sille perustuvan käytännön toiminnan välisen suhteen tulkintaa, voimme ensiksikin todeta — kuten jo yllä ohimennen huomautettiin, että eri oppiaineiden välillä vallitsee suuria eroja siinä, missä määrin tutkijain odotetaan »sitoutuvan» selvin kannanotoin tutkimuksessaan, missä määrin taasen vaaditaan ehdotonta puolueettomuutta ja jopa ristiriitoja herättävien tutkimuskohteiden väistämistä. Eri oppiaineiden sisällä taasen usein vallitsee erittäin voimakkaita ristiriitoja näissä kysymyksissä, kuten edellä olevat sosiologiasta otetut esimerkit osoittavat, ja monissa tapauksissa kompromissin halu ja sovitteluratkaisujen löytäminen näyttää mahdottomalta. Ja lisäksi on todettava, että vieläpä »sitoutuneiden», action research -tutkimussuuntien sisälläkin on usein suuria erimielisyyksiä siitä, missä määrin yhteiskuntatieteilijäin pitäisi toimia yhteiskuntakriitikoina, muodostaa omia painostusryhmiään, vaatia tietyytyyppejä sosiaalisia muutoksia, tarjota vapaaehtoisesti viisauttaan poliitikkojen käytettäväksi, kieltäytyä »tilaustutkimuksista», tai hyväksyä ne tietyiltä ryhmiltä tulleina tai tiettyjen ehtojen vallitessa.

On itsestään selvää, että tämäntyyppisillä erimielisyyksillä on monia mielenkiintoisia seurauksia, joista meillä ei vielä ole mitään yhtenäistä empiiristä tietoa. Miten nämä sisäiset integraatio-ongelmat vaikuttavat sosiaalitieteitten yleiseen arvonantoon, miten ne vaikuttavat tieteen sisäiseen kritiikkiin, miten ne vaikuttavat tutkimusstrategioitten ja tutkimusmenetelmien valintaan, ja miten ne vaikuttavat saavutettujen tutkimustulosten luonteeseen? Harvoja näistä kysymyksistä on koskaan otettu esille ja vielä harvempiin on edes ehdotettu alustavaakaan vastausta.

Ulkoisen integraation keskeiseksi ongelmaksi kysymyksenasettelumme puitteissa luonnollisesti nousevat kysymykset siitä, mihin »yläjärjestelmään» sosiaalitieteilijä liittyy sekä kuka ensisijaisesti saa tai kykenee velvoittamaan tutkijaa käytännöllisesti suuntautuneeseen tutkimukseen. Tällaisina »yläjärjestelminä» sosiaalitieteilijälle voi olla »tiede», laajana abstraktina kokonaisuutena, koko yhteiskunta tai sitten joku »asiakas» (esim. liikeyritys, poliittinen puolue, hallinnollinen organisaatio). Konkreettisia ulottuvuuksia, joilla tiedemies käytännöllisessä elämässä joutuu ratkomaan nämä

ulkoisen solidaarisuuden ja integraation ongelmat, on monia. Ne ovat usein voimakkaasti polaarisia, so. tutkijan on integroiduttava toiseen tai toiseen suuntaan, kompromissin mahdollisuuksia ei paljon ole. Esimerkkeinä tällaisista konkreettisista ulkoisen integraation ongelmista voidaan ottaa tieteilisen tiedon yhteisyyden ja julkisuuden vaatimus vs. asiakkaan tulosten omistusta koskeva vaatimus tai informaation hankkimisen nimissä tapahtuva yksityisten kansalaisten yksityiselämään tunkeutumisen vaatimus vs. demokraattisen vapauden ja kansalaisten yksityiselämän loukkaamattomuuden vaatimus. Jälleen meiltä puuttuu tietoja siitä, miten yhteiskuntatieteilijät eri oppiaineissa, eri oppiaineiden sisällä ja tutkimuksen käytännöllisyyden hyväksyvien tutkijain ryhmässä suhtautuvat näihin kysymyksiin, miten he puolustelevat kannanottojaan, ja miten toteuttavat niitä käytännön tutkimustyössä. Ja kuten edellä sisäisen integraation yhteydessä meidän on tässäkin todettava, ettei meillä vielä ole mitään tietoa siitä, miten erilainen ulkoinen integraatio vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin.

Mukauttamisen ongelmat koskevat aina lähinnä voimavarojen mobilisoinnista järjestelmän toimintaa varten. Myös näitä ongelmia voimme tarkastella toisaalta tieteen sisäisenä toisaalta sen ulkoisten suhteitten ongelmana. Edellisessä tapauksessa, jota voimme ensiksi tarkastella, on kyseessä nimenomaan tieteen omien »tutkimustarvikkeiden» so. tutkimusmenetelmien ja tutkimuksen ongelmien hankkimisen ja valitsemisen ongelmia. Jos ajattelemme tämän kentän ongelmia nimenomaan alkuperäisen kysymyksenasettelumme so. yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen ja sen »käytäntöön sitoutumisen» kannalta huomaa tälläkin sektorilla selviä jännittiloja. Käytäntöön sitoutunut yhteiskuntatieteellinen tutkimus vaatii usein kokonaan toiset tutkimusmenetelmät ja eri käsitteet kuin »puhdas» perustutkimus. (Esimerkkinä voidaan mainita, miten kaukana lineaarinen ohjelmointi ja kausaalisten regressioyhtälöiden analyysi on näennäisestä rakenteellisesta yhtäläisyydestä huolimatta.) On selvää, että fyysisesti rajoitettujen tutkijayksiköiden, olipa kyseessä sitten oppiaine, jonkin maan sosiaalitieteet tai yksityiset tutkijat, on usein vaikeaa varata tutkimusteknillisiä voimavaroja, menetelmiä ja niiden käyttäjiä, sekä puhtaaseen että soveltuvaan tutkimukseen. Sama jännittila tulee esiin myös tutkimusongelmien hyväksymisessä: mitkä ovat tutkimuksen »hyviä» voimavaroja, so. »suuria» ongelmia, mitkä taas huonoja voimavaroja, so. »pieniä» ongelmia. Kannanottojen kiihvautta tässä kysymyksessä kuvaa hyvin yllä lainattu artikkeli »Sociology on Trial». Siinä kirjoittaja erittäin voimakkaasti hyökkää »neutraaleja status quo sosiologeja» vastaan, jotka tutkivat vain pieniä ongelmia, kuten miesylioppilaiden sukupuolielämän agressioita, ja jättävät tärkeät yhteiskunnan rakennetta ja kokonaisia sosiaalisia järjestelmiä koskevat ongelmat tutkimatta.¹⁷ Samoin kuin integraatiokysymyksissä ei meillä täälläkään ole

mitään tietoa siitä, miten sosiaalitieteilijät eri tieteen aloilla ja eri koulukunnissa suhtautuvat näihin kysymyksiin ja miten omaksutut asenteet vaikuttavat tieteen ja tutkimustyön kehitykseen.

Tutkimusongelman valinta liittyy tietysti läheisesti myös tutkimuksen materiaalien voimavarojen hankintaan, rahoitukseen järjestelmän ulkopuolelta. Tältä kannalta asiaa katsottaessa huomaa useita mielenkiintoisia ongelmia. Tärkein näistä on kenties yhteiskunnan eri ryhmien erilaiset vaikutusmahdollisuudet tutkimukseen. On ilmeistä, että yhteiskunnan vähemmistöryhmillä, »riistetyillä» luokilla, on vähiten mahdollisuuksia itse kustantaa tutkimusta ja niillä on myös suurimmat vaikeudet kommunikoida ongelmiaan tiedemiestasolle. Täten »sitoutunut» yhteiskuntatieteellinen tutkimus joutuu omituisen paradoksin eteen: toisaalta se tavallisesti omaksuu liberaalisen tai peräti radikaalisen ideologian suhteessaan poliittisiin ja yhteiskuntapoliittisiin ongelmiin, toisaalta taasen materiaallinen teollisuus pakottaa sitä palvelemaan yhteiskunnan konservatiivisia valtaryhmiä.

Ottipa »sitoutunut» tutkija tutkimuksensa aiheen keneltä tahansa, hän kuitenkin joutuu erään toisen ongelman eteen, jota voimme myös käsitellä ulkoisten voimavarojen hankkimisen yhteydessä. Tämä ongelma on annettun käytännöllisen tutkimustehtävän »kääntäminen» tutkimusongelmaksi ja tutkimustulosten »kääntäminen» jälleen käytännön toiminnan kielelle. Eriytyisesti kun kyseessä ei ole hyvin rajattu ongelma, vaan esim. sekava ryhmä yhteiskunnallisen muutoksen haitallisia seurauksia ja niiden eliminoiminen, ovat ongelmat niin epämääräisiä ja yleisiä, ettei sen paremmin tutkimuksen tekijä kuin sen teettäjäkään tiedä, mitä pitäisi tutkia ja miten. Samoin monissa sosiaalitieteissä, mm. sosiologiassa ja valtio-opissa, ei ole kyetty luomaan yhtenäistä viitekehystä, jonka puitteissa hankittu tieteellinen tieto voitaisiin muuttaa käytännölliseksi tavoitteet—välineet portaikoksi, joka ottaisi huomioon eri muutosehdotusten sivuvaikutukset ja olisi myös päätöksentekijäin ymmärrettävissä. Tässä suhteessa kansantaloustiede on yhä edelleen tiennäyttäjänä muille yhteiskuntatieteille, joskin myös sosiologiassa ja valtio-opissa on viime aikoina luotu eräitä viitekehysjä, jotka helpottavat varmasti tulevaisuudessa näiden alueiden tutkimustulosten yhtenäistä ja systemaattista käyttöä.

Seuraavaksi voimme siirtyä Parsonsien G-sektorille. Tällä sektorillahan on kysymyksessä hankittujen voimavarojen yhdistäminen järjestelmän hyväksytyihin tavoitteisiin siten, että nämä tavoitteet todella saavutetaan. Näiden ongelmien tärkeyttä ovat monet tieteen kehityksestä ja siihen vaikuttavista tekijöistä kiinnostuneet tiedemiehet usein korostaneet. Niinpä fyysikko A. W e i n b e r g ehdottaa, että jonkin tieteenhaaran kehityksen arvioinnissa tulisi käyttää kahta kriteeriä; sisäistä kriteeriä, joka koskisi tehdyn tieteellisen työn suorittamisen pätevyuden tasoa, ja ulkoista kriteeriä, joka

arvioisi, missä määrin tiede on edistänyt teknologiaa tai yhteiskunnan yleisten hyväksytyjen tavoitteiden saavuttamista.¹⁸ Voimme ensin katsoa ongelmaa tieteen yhteisön sisäisestä perspektiivistä.

Usein otaksutaan, että sitoutunut tutkimus, joka on kiinnostunut vain käytännön ongelmista ja niistäkin vain lyhyellä tähtämellä ei voi tuottaa tieteellisesti arvokkaita tuloksia. Kuten Lazarsfeld ym. ovat osoittaneet, tässä on kyseessä selvä väärinkäsitys.¹⁹ Meidän on tarkasteltava erikseen kahta dimensiota. Ensimmäinen on tutkimuksen ongelman alkuperä. Ongelma voi olla peräisin ensiksikin käytännöllisen toiminnan kentältä ja koskea niitä menetelmiä, joilla jotkin tavoitteet siellä voidaan saavuttaa. Lazarsfeld kutsuu tällaisia tutkimusongelmia »kentän synnyttämiksi». Toinen ryhmä tutkimusongelmia syntyy, kun pyritään kumuloimaan tietoa jonkin tieteenalan perinteellisten tutkimuskohteiden ilmiöistä. Tällainen tutkimus voi olla joko jonkin tutkimusalueen sitkeää »kartoittamista» tai perustua nerokkaan tiedemiehen uusiin oivalluksiin »asioiden todellisesta luonteesta». Tätä jälkimmäistä tutkimusongelmaryhmää voidaan kutsua »itsenäisistä lähteistä tulleeiksi». Nyt kun tarkastellaan tutkimusongelmia tieteellisen tiedon kokonaiskentän kannalta, tutkimus voi olla tieteellisesti merkittävää, olipa sen alkuperä kumpi tahansa, »kentän synnyttämä» tai sitten »itsenäisistä lähteistä peräisin.» Kun tämä seikka otetaan huomioon, antavat kaksi dimensiota seuraavat neljä kombinaatiota:

1) Itsenäistä alkuperää olevat merkityksettömät tutkimukset. — Jotka yleensä lukevat sosiaalitieteellisiä aikakausjulkaisuja, löytävät varmasti esimerkkejä tällaisista tutkimuksista ilman erikoista opastamista.

2) Itsenäistä alkuperää olevat merkittävät tutkimukset. Näitäkään ei ole vaikea löytää — ja ne voi luokitella ajassa ja eri ulottuvuuksissa aina Weberin historiallisista makrososiologisista tutkimuksista Festingerin pienryhmätutkimuksiin saakka. On luonnollista, että merkittävien tutkimustenkin joukossa merkittävyyden aste vaihtelee huomattavasti tutkimuksesta toiseen.

3) Kenttäsyntyiset merkityksettömät tutkimukset. Erityisiä esimerkkejä ei kai taaskaan tarvita. Mainita voi vain erilaisen »yhteiskunnallisen kirjanpidon» muodissaolevista sosiaalisista ongelmista — nuorisorikollisuudesta tai naisen roolista.

4) Kenttäsyntyiset tieteellisesti merkittävät tutkimukset. Näistä taas löytyy esimerkkejä eri ajoilta ja alueilta. Kahtena erityyppisenä esimerkkinä voimme mainita Chester I Barnardin klassillisen hallinnon ja organisaatiotutkimuksen »The Functions of the Executive»²⁰ ja Samuel Stoufferin toisen maailmansodan amerikkalaisia sotilaita koskevat tutkimukset, jotka ovat antaneet alkusysäyksen suhteellisen deprivaaation sosiaalipsykologille tutkimukselle.²¹

Vaikka esimerkkejä on helppo löytää näistä eri luokista, emme kuitenkaan tässä vaiheessa tiedä paljoakaan sosiaalitieteellisen tutkimuksen yleisestä jakautumisesta näihin luokkiin emmekä myöskään siitä, mitkä olosuhteet määräävät tätä jakautumaa.

Sosiaalitieteitten ulkoiset päämäärään johtamiseen liittyvät ongelmat koskevat ilmeisestikin sitä, missä määrin sitoutunut tai sitoutumaton tutkimus voi edistää sosiaalitieteitten »yläjärjestelmän», viime kädessä yhteiskunnan tavoitteiden selventämistä ja esittää keinoja niiden saavuttamiseksi. Sitoutuneen tutkimuksen kannalta kysymys on kaksitahoinen. Ensiksikin voimme kysyä, missä määrin sitoutuneen tai yleensä soveltavan tutkimuksen tuloksia todella käytetään hyväksi, ja toiseksi voimme kysyä, palvelevatko tulokset todella niitä tarkoituksia, joita niiden väitetään palvelevan. Esimerkkinä voidaan mainita, että eräessä suppeassa tutkimuksessa, joka käsitti 25 kenttäsyntyistä suomalaista sosiologista tutkimusta, 75 %:ssa ainoana tutkimusten tulosten käyttötapanä tutkimuksen teettäjien taholta mainittiin, että ne saattavat palvella »jatkotutkimusten perustana».²² Toisaalta päätöksentekijät voivat teettää tutkimuksia näennäisesti tiettyjen käytännön ongelmien selvittämiseksi, mutta todellinen tutkimuksen funktio saattaakin olla puhtaasti strateginen, esim. päätöksenteon viivästyttäminen sopivampaan ajankohtaan.

Sitoutumattoman tutkimuksen ja »yläjärjestelmän» (yhteiskunnan) tavoitteiden välisistä suhteista voidaan vain toistaa se vanha havainto, että usein juuri »puhdas» teoreettinen tutkimus on pitkällä tähtäimellä tuottanut käytännöllisen toiminnan kannalta kaikkein tärkeimmät tulokset. Tai kenties on parempi ilmaista asia Jacob Marschakin tavoin, joka toteaa, että sitoutumaton, teoreettinen tutkimus on tärkeää, koska se varustaa tietoinesta tulevaisuuden tavoitteitamme varten, joista emme vielä nyt tiedä mitään.²³

Kuitenkin myös tavoitteiden saavuttamisen sektorin ongelmista on todettava, että meillä on äärettömän vähän tietoa siitä, miten tutkimustyöhön kiinnipannut voimavarat todella tuottavat tuloksia asetettujen tai yleensä hyväksytyjen tieteellisten tai yhteiskunnallisten tavoitteiden kannalta ja miten nämä tulokset jakautuvat sitoutuneen ja sitoutumattoman tutkimuksen osalle.

Voimme lopuksi siirtyä tarkastelemaan Parsonsien viimeisen systeemi-ongelmaryhmän, jatkuvuuden ylläpitämisen, kannalta. Näissä ongelmissa on nimenomaan siis kysymyksessä toimintayksiköiden voimavarojen, motiivien ja arvojen elvyttämisestä, säilyttämisestä ja luomisesta. Kysymys on siis toimivan järjestelmän kapasiteetin täydentämisestä ja uudelleenmuokkaamisesta. Kun näitä ongelmia tarkastellaan sisäisinä ongelmina, tulee tarkastelun kohteeksi lähinnä kaksi tieteen yhteisön tehtävää: tiedon kumu-

latiivinen kerääminen perustaksi jatkuvalla tutkimustyöllä sekä uusien tiedemiesten kouluttaminen. Amitai Etzioni on kosketellut osittain sitä ongelmaa, miten erityyppisen tiedon kokoaminen vaikuttaa tulevaan tutkimustyöhön.²⁴ Hän nimenomaan kiinnittää huomiota siihen, mikä on »terve» tasapainotila soveltavan ja perustutkimuksen määrän suhteen, ja toteaa, että edellisen liiallinen hankkiminen johtaa hajanaisiin havaintoihin, kumulaation vähenemiseen ja tätä tietä tieteen perustan heikkenemiseen, kun taas jälkimmäinen liiallinen korostaminen johtaa helposti sosiaalisesta todellisuudesta irroitettujen analyttisten ongelmien akateemiseen pohdiskeluun, joka myöskään ei ole omiaan edistämään tieteen lujaa perustaa. Toinen sisäinen jatkuvuuden takaamisen ongelma taas liittyy läheisesti siihen, mitä sanoimme sisäisten voimavarojen hankkimisen ongelmista. Sitoutunut ja sitoutumaton tutkimus joutuvat ilmeisestikin usein käyttämään erilaisia aineiston keruun ja käsittelyn menetelmiä ja erilaisia teoreettisia käsitteitä, jolloin luonnollisesti painopisteen siirtymät sitoutuneesta tutkimuksesta sitoutumattomaan tai päinvastoin aiheuttavat hankaluuksia tutkijain koulutuksessa. Samoin luonnollisesti sitoutuneen tai sitoutumattoman tutkimuksen monopoliasema jollakin alueella, jossakin maassa tai tärkeissä tutkimuslaitoksissa aiheuttaa koulutuksen yksipuolisuutta ja ilmeisestikin häiriöfunktioita tutkimuksen tulevan laajenemisen kannalta.

Kysymystä tieteen ulkonaisesta jatkuvuuden säilyttämisestä voidaan parhaiten tarkastella *caveat emptor*-kysymyksenä. Tämä tarkoittaa sitä, että tieteellisen tiedon jatkuva hyväksyminen ja hyväksikäyttö riippuu suuresti määrin siitä, kuinka paljon yhteiskunta, sen tärkeimmät ryhmät ja kansalaiset yleensä uskovat ja luottavat tieteen harjoittajiin ja heidän tarjoamaansa tietoon. Sitoutumaton tutkimus voi tai haluaa harvoin vaikuttaa näihin yleisiin mielipiteisiin ja siten on tämän ongelman ulkopuolella. Kun on kysymyksessä sitoutunut ja soveltava tiede muodostuu erittäin tärkeäksi ongelma, kenellä on oikeus puhua tieteen nimissä käytännön toiminnalle neuvoja annettaessa. On kai varmaa, ettei tieteen arvonantoa ja asemaa yhteiskunnassa maksimoida eikä tieteen jatkuvuutta instituutiona taata vetämällä rajoja esim. oppiarvojen mukaan. Olisi tärkeää tietää, mitä kriteerejä esim. suuri yleisö ja joukkotiedotusvälineet käyttävät tieteellistä asiantuntijapätevyyttä arvioidessaan, miten tieteen yhteisön oma arvio ja »ulkopuolinen» arviointi vastaavat toisiaan, millaisiin lopputuloksiin pätevyyden vaihtelu näillä kahdella eri arviotilalla johtaa ja miten tieteellisten neuvon »onnistuneisuus» tai »epäonnistuminen» vaikuttavat pitkällä tähtäimellä tieteen nauttimaan arvonantoon. On ilmeistä, että saamme vielä pitkään odottaa vastausta kaikkiin näihin kysymyksiin.

Yllä esitetty sosiaalitieteitten »sitoutuneisuuden» tai »sitoutumattomuuden» ongelman tarkastelu Parsonsien neljän järjestelmän säilyttämisen ennakoedellytyksen avulla tarjoaa pikemminkin suuren joukon empiirisen tutkimuksen avulla vastattavia kysymyksiä kuin valmiita vastauksia. On ilmeistä, että kysymystä ei ole tässäkään mitenkään täydellisesti tarkasteltu, vaan lisäongelmia varmasti tulisi esille, jos esimerkiksi pyrkisimme selvittämään edellä esitettyjen ongelmaryhmien dynaamista riippuvuutta toisistaan. Kuitenkin yllä esitettykin todistaneekin jo, ettei pelkkä kiistely ja vastapuolen »radikaaliksi» tai »konservatiiviksi» nimittäminen riitä, vaan nämä sosiaalitieteiden sosiaalitieteelliset ongelmat on saatettava yksityiskohtaisen analyysin ja empiirisen tutkimuksen kohteeksi.

LÄHDEVIITTEET:

¹ Robert K. Merton, *Science and the Social Order*, teoksessa *Social Theory and Social Structure* (uusi painos), Illinois, 1957.

² Talcott Parsons, *The Social System*, Illinois 1951.

³ Tätä kehityssuuntaa koskeva hyvä kuvaus on esim. Nathan Glazerin »The Ideological Uses of Sociology» teoksessa P. F. Lazarsfeld, Wm H. Sewell & H. Wilensky (toim.), *The Uses of Sociology*, New York, 1967 s. 63—77. »Millsiläisestä» otteesta löytyy esimerkkejä kokoomateoksesta I. L. Horowitz (toim.), *The New Sociology*, New York, 1965.

⁴ Alvin W. Gouldner, »Anti-Minotaur: The Myth of Value-Free Sociology», *Social Problems*, Winter 1962, 9, s. 199—213.

⁵ Thomas F. Hault, »... Who Shall Prepare Himself to the Battle?», *The American Sociology*, February 1968, 3, 1, s. 3—7.

⁶ Mt. s. 4.

⁷ Charles E. Osgood, *Alternative to War or Surrender*, Illinois, 1962.

⁸ Amitai Etzioni, *The Hard Way to Peace*, New York, 1962.

⁹ Vincent P. Rock, *The Strategy of Interdependence*, New York, 1964.

¹⁰ Lucien Pye ja Sidney Verba (toim.), *Political Culture and Political Development*, Princeton, 1965.

¹¹ Wilbur Schramm, *Mass Media and National Development*, Stanford 1964.

¹² Yehezkel Dror, *Policymaking*, San Francisco, 1967.

¹³ John W. Riley Jr ja Wilbur Schramm, *The Reds take a City: The Communist Occupation of Seoul, with Eyewitness Accounts*, New Brunswick 1951.

¹⁴ P. Lazarsfeld ym. »Introduction» teokseen *The Uses of Sociology*, mt. s. xiii.

¹⁵ AGIL-luokittelun käytöstä, kts. Talcot Parsons ja Neil Smelser, *Economy and Society*, London 1956; ja Talcott Parsons, *Structure and Process in Modern Society*, Illinois 1960.

¹⁶ Merton, mt. s. xi.

¹⁷ Maurice Stein ja Arthur Vidich (toim.) *Sociology on Trial*, Englewood Cliffs, 1963, s. 77.

¹⁸ Alvin M. Weinberg, *Criteria for Scientific Choice II; The Two Cultures*, *Minerva* III, 1, 1964 s. 3—14.

¹⁹ P. Lazarsfeld ym. mt. s. xxiv.

²⁰ Chester I Barnard, *The Functions of the Executive*, Cambridge, 1948.

²¹ Samuel A. Stouffer, ym., *The American Soldier*, Vols I—IV, Princeton, 1949.

²² Veronica Stolte Heiskanen, *On the Uses of Social Science Research Results*, valmisteilla oleva tutkimus (yhdessä Ilkka Heiskasen kanssa).

²³ Jacob Marschak, »Probability in the Social Sciences», Teoksessa P. Lazarsfeld (toim.), *Mathematical Thinking in the Social Sciences*, Illinois, 1954, s. 214.

²⁴ Amitai Etzioni, *Toward the Theory of Societal Guidance*, *American Journal of Sociology* 73, 2, September 1967, s. 173—187.

* * *

Tämän artikkelin käsikirjoituksen valmistuttua on julkaistu mielenkiintoinen kokoomateos, jossa selvitetään niitä eettisiä ja poliittisia ongelmia, joihin tutkijat ovat joutuneet ottamaan kantaa tietyissä empiirisissä sosiaalitieteellisissä tutkimusprojekteissa, kts. Gideon Sjoberg (toim.) *Ethics, Politics and Social Research*, Cambridge, Mass. 1967.